

Högskolan
Kristianstad

Högskolan Kristianstad
291 88 Kristianstad
044-250 30 00
www.hkr.se

Självständigt arbete (examensarbete), 15 hp, för
Förskolläraryxamen
HT 2021
Fakulteten för lärarutbildning

Förskollärarnas pedagogiska arbete för att möjliggöra
inkludering: *barn med diagnos inom autismspektrum med
fokus på verksamhetens fria lek*

Sara Johansson och Carina Holmberg

Författare

Sara Johansson och Carina Holmberg

Titel

Förskolläraernas pedagogiska arbete för att möjliggöra inkludering:
barn med diagnos inom autismspektrum med fokus på verksamhetens fria lek.

Engelsk titel

The pedagogical work of preschool teachers' to enable inclusion: children with a diagnoses within the autism spectrum and their inclusion focussing on pre-school free play activities

Handledare

Sara Lenninger

Bedömande lärare

Lars – Erik Nilsson

Sammanfattning

I studien genomfördes en kvalitativ undersökning i form av skriftliga intervjuer av förskollärare. Studien undersökte hur förskollärare resonerar om sitt arbete med att möjliggöra inkludering av barn med diagnos inom autismspektrum i den fria leken. Studiens forskningsfråga är: Hur arbetar förskollärarna med att möjliggöra inkludering i den fria leken för barn med en diagnos inom autismspektrum? Studien utgick från det sociokulturella perspektivet, samspel och den proximala utvecklingszonen. Det empiriska materialet i studien kommer från sex förskollärares svar från intervjufrågorna där frågorna utgick ifrån fri lek, barn med diagnos inom autismspektrum, inkludering och social interaktion. I empirin framkom lekens viktiga roll i förskolan och där alla har rätt att känna sig inkluderade. I intervju svaren var förskollärarna enade om att stöttning krävs för barn med diagnos inom autismspektrum.

Ämnesord

Inkludering, Fri leken, Förskola, Autismspektrum, Social interaktion

Förord

Tack

Först och främst vill vi tacka förskollärarna för ert engagemang och era svar på våra intervjufrågor till vår kvalitativa studie. Detta gjorde det möjligt för oss att genomföra studien. Vi vill även tacka vår handledare Sara Lenninger för all feedback och stöttning under vår skrivprocess. Skrivprocessen har varit lärorik, utmanande och roligt där vi har fått ta del av nya kunskaper och erfarenheter. Vilket vi kommer bära med oss i yrkeslivet som förskollärare. Vi vill tacka varandra för en lärorik tid och ett gott samarbete.

Med detta examensarbete hoppas vi att andra förskollärare får inspiration om hur man kan arbeta med barn med en diagnos inom autismspektrum.

Tack!

Sara Johansson och Carina Holmberg

Innehållsförteckning

Förord.....	3
1. Inledning	6
1.1 Bakgrund	6
1.2 Problematik	8
1.3 Syfte.....	9
1.3.1 Frågeställning.....	9
2. Tidigare forskning.....	10
2.1 Barn med diagnos inom autismspektrum i förskolan.....	10
2.2 Inkludering	10
2.3 Social interaktion.....	12
2.4 Fri lek	12
3. Teoretiska utgångspunkter.....	14
3.1 Sociokulturellt perspektiv.....	14
3.1.1 Samspel.....	16
4. Metod.....	17
4.1 Urval.....	17
4.2 Genomförande	18
4.2.1 Pilotstudie.....	18
4.3 Bearbetning av data och analys av det insamlade material	19
4.4 Etiska övervägande.....	19
4.5 Metodkritik.....	20
5. Resultat.....	21
5.1 Lekens betydelse	21

5.2 Förskollärarens erfarenheter och arbetssätt.....	22
5.3 Svårigheter för barn med diagnos inom autismspektrum.....	23
5.4 Social interaktion och möjlighet till inkludering.....	24
5.5 Sammanfattning av resultatanalysen	25
6. Diskussion	27
6.1 Om barn med diagnos inom autismspektrum.....	27
6.2 Om inkludering.....	28
6.3 Om social interaktion	29
6.4 Om fri lek	29
Referenser	31
Bilagor	34
Bilaga 1 – Missivbrev med tillhörande samtyckesblankett.....	34
Bilaga 2 Samtycke till deltagande i studien	36
Bilaga 3 - Intervjufrågor.....	37

1. Inledning

Denna studie synliggör några förskollärares reflektioner om det pedagogiska arbetet för att möjliggöra inkludering av barn med diagnos inom autismspektrum i den fria leken. I Sveriges befolkning är det en till två procent som har fått en diagnos inom autismspektrum (Hjärnfonden 2021). En diagnos inom autismspektrum är därför något som förskollärare kommer stöta på i förskolans verksamhet. Här vill författarna till studien bidra till ett kollegialt lärande med hjälp av studien där kunskap och erfarenhet kommer från en utvald grupp med legitimerade förskollärare. Det ligger i förskollärarens uppdrag att anpassa verksamheten efter alla barns enskilda behov och tillgodoser deras förutsättningar för att inkludering ska kunna möjliggöras (Skolverket 2018).

Avslutningsvis vill författarna till studien trycka på FN:s Barnkonvention som blev inkorporerad i svensk lag den första januari 2020, vilket betyder att svenska staten ska följa den. I förskolans reviderade läroplan (2018) skrivs det fram att förskolan ska arbeta utifrån de rättigheter och värden som FN:s barnkonvention uttrycker om barnets rättigheter. Förskolan har en skyldighet att alltid utgå från varje barns bästa och att varje enskilt barn har rätt till delaktighet och inflytande (Skolverket 2018). FN:s barnkonvention om barns rättigheter innefattar bestämmelser och mänskliga rättigheter som vuxna ska förhålla sig till. I artikel två står det att alla barn har lika värde. Som blivande förskollärare vill författarna betona hur viktigt det är att alla barn får möjligheten att bli inkluderade i förskolans verksamhet (SFS 2018:1197).

1.1 Bakgrund

Under 1980-talet pågick en integrering i Sverige där man utgick ifrån att individen skulle anpassas till samhället. Först under 1980-talet dök en politisk debatt upp om att öppna anpassade förskolor. Begreppet inkludering introducerades i pedagogiska sammanhang med kravet att anpassa verksamheterna till alla barns olikheter och behov (Persson 2007). Alla barns olikheter ska i förskolans verksamhet ses som en tillgång för att den pedagogiska verksamheten ska kunna bemöta barn i behov av särskilt stöd. Inkludering används som begrepp inom den specialpedagogisk forskning där man lägger fokus på inkludering och mångfalden av barn (Lutz 2009). Här utgick man från att anpassa verksamheten där man hade fokus på att alla barn skulle inkluderas och känna en tillhörighet. Nilholm (2006) skriver att begreppet inkludering växte fram och fick en anknytning till barn som är i behov av särskilt stöd.

“Respekt och förståelse för alla människors lika värde och de mänskliga rättigheterna”
(Skolverket 2018:12)

“Barnen får sina behov respekterade och tillgodosedda och får uppleva sitt eget värde. “
(Skolverket 2018:12)

Barn med diagnos inom autismspektrum har ett speciellt sätt att tolka information och anknyta till andra människor (Boglund 2015). De saknar förmågan att hantera förändringar till exempelvis när en lek byter riktning (Dillner och Löfgren 2013). Författarna skriver att barn med diagnos inom autismspektrum gynnas av att samspela med andra barn i den fria leken. Lutz (2009) skriver att om ett barn med diagnos inom autismspektrum bara träffar andra barn med samma diagnos kan deras självbild förändras. Dillner och Löfgren (2013) poängterar att barn med diagnos inom autismspektrum kan ha vissa betenande som kan av andra barn ses som konstiga, vilket i sin tur kan påverka att de inte blir inkluderade i den sociala gemenskapen på förskolan. Författarna skriver också att i sociala interaktioner utvecklar barn med diagnos inom autismspektrum en social kompetens. Dillner och Löfgren (2013) trycker på hur viktigt det är att alla barn ska få möjlighet till lek. Barn med diagnos inom autismspektrum har svårigheter med det sociala samspelet och därför är det viktigt att det finns stöttande pedagoger i förskolans verksamhet. Förskolan skall ha som målsättning att utveckla barnets förmåga till lek och samtidigt ge det stöd som behövs för att utvecklas (Skolverket 2018).

Specialpedagogiska skolmyndigheten (2021) poängterar att bara för att ett barn får en diagnos inom autismspektrum betyder det inte att detta barn fungerar lika som andra barn med samma diagnos. De har alla sina olika egenskaper och deras diagnos kan visa sig på olika sätt. Det är därför man säger diagnos inom spektrum för alla barn har olika svårighetsgrader inom de olika områdena. Vikten med det pedagogiska arbetet ligger i att anpassa verksamheten efter varje individ och inte efter diagnos. Oftast har barn med diagnos inom autismspektrum ett speciellt område som de är duktiga inom. Det är därför viktigt att förskollärarna tar reda på var barnet befinner sig i utvecklingen och intresse för att kunna utveckla barnet vidare så kan förskollärarna få stöd av den proximala utvecklingszonen. Här kan förskollärarna erbjuda barnen utvecklingsmöjligheter för att vidareutvecklas och skapa nya kunskaper och lärande.

Lek har stor betydelse i alla barns utveckling och lärande, vilket framhålls av förskolans styrdokument, där det står att “Leken utgör en viktig grund för att barn ska utvecklas och lära sig samt få ett välbefinnande” (Skolverket 2018). En utgångspunkt för denna studie är att lek

inte uppfattas som “bara lek” utan lek är så mycket mera än “bara lek”. I leken utvecklar barnen sociala lekregler (Knutsdotter Olofsson 2017). Hos barnen skapas ett lärande under leken där sociala förmågor får möjlighet att utvecklas. Samspelet mellan barnen har en stor påverkan på lekens handling och som har en viktig roll i verksamhetens fria lek. Känslan av att bli inkluderad i leken är viktig för att barnet ska få en bra självkänsla. Däremot är det viktigt att inte glömma bort att alla barn är egna individer och har olika behov, men man ska även lägga vikt vid att alla barn ska känna sig inkluderade (Knutsdotter Olofsson 2017). Då den fria leken har en stor betydelse i förskolan och i barnets utveckling tänker författarna till studien att det är något förskollärarna behöver lägga fokus på. Detta lyfts även i Skolverket (2018):

“För barn är det lek i sig som är viktigt. I lek får barnen möjlighet att imitera, fantisera och bearbeta intryck. På så sätt kan de bilda sig en uppfattning om sig själva och andra människor. Lek stimulerar fantasi och inlevelse. Lek kan också utmana och stimulera barnens motorik, kommunikation, samarbete och problemlösning samt förmåga att tänka i bilder och symboler. Därför är det viktigt att ge barnen tid, rum och ro att hitta på lekar, experimentera och uppleva”

(Skolverket, 2018:8.)

1.2 Problematik

Svenska förskolor anses idag ha god kvalitet (Lutz 2018:8). Författaren trycker på att medborgarna är nöjda med förskolan som institution i Sverige. Specialpedagogiken anses vara av hög kvalitet där inkludering har stor betydelse med de barn som har någon form av avvikelse. Men den övergripande frågan vi vill ta med oss ut till förskollärare, är hur barn som har diagnos inom autismspektrum får möjlighet till att bli inkluderade i den fria leken? Författarna till denna studie har under tidigare möten på förskolor sett barn med diagnos inom autismspektrum som inte kan bemästra sociala lekregler och på så sätt inte blir inkluderade i den fria leken. Då barn med diagnos inom autismspektrum har svårigheter i sociala interaktioner behövs det stöttande förskollärare i exempelvis verksamhetens fria lek. Den fria leken är den som pågår i förskolan utanför de styrda aktiviteterna, i den fria leken är det barnen som styr medan man kan finnas med som stöttande pedagog. I studien har författarna fokuserat på förskollärarnas reflektioner om att arbeta med inkludering i verksamhetens fria lek.

1.3 Syfte

Syftet med studien är att undersöka hur förskollärarna resonerar om sitt arbete med att skapa möjlighet till inkludering av barn med diagnos inom autismspektrum med fokus i verksamhetens fria lek. Ämnet valdes att undersökas av anledning att författarna uppfattar att det finns få förskollärare som har erfarenhet av olika didaktiska lösningar om att jobba med barn som har en diagnos inom autismspektrum. Studien kommer utgå från förskollärares skriftliga reflektioner för att kunna dra slutsatser om hur förskollärare arbetar med att möjliggöra inkludering av barn med diagnos inom autismspektrum i verksamhetens fria lek.

Arbetet med inkludering i förskolan är ett brett område där vi författare till studien antar att pedagoger har olika synpunkter och arbetssätt kring inkludering. Här hoppas författarna att studiens empiriska material kommer att synliggöra olika faktorer som kan bidra till möjliggörande av inkludering. I förskolans styrdokument står de att verksamheten ska anpassas efter varje barns behov och förutsättningar (Skolverket 2018). Vikten av att förskolans verksamhet ska vara rolig, trygg och lärorik för alla barn och verksamheten ska vara anpassad så alla barn blir inkluderade skrivs fram av Skolverket (2018).

1.3.1 Frågeställning

- Hur arbetar förskollärarna med att möjliggöra inkludering i den fria leken för barn med en diagnos inom autismspektrum?

Författarna har vänt sig till legitimerade förskollärare som har arbetat i barngruppen där det har funnits barn som har en diagnos inom autismspektrum. Detta med anledning av att studiens genomförande och intervjufrågor riktar sig till förskollärare som har kunskap och erfarenheter.

2. Tidigare forskning

I följande kapitel presenteras studiens tidigare forskning inom författarnas ämnesområden. Relevant forskning kommer att beskrivas och kopplas till ämnesområdena.

2.1 Barn med diagnos inom autismspektrum i förskolan

Autism är en funktionsnedsättning där barnet har stora svårigheter med samspel och kommunikation. Barnet har begränsningar med intressen och beteende vilket hindrar dem i samspelet och inkludering med andra barn (Papecek, Chai och Green 2016). Zakai - Mashiach, Dromi och Al - Yagon (2021) menar att barn med diagnos inom autismspektrum kan utvecklas inom de sociala svårigheterna de har genom att samspela tillsammans med andra barn. Papecek, Chai och Green (2016) skriver att ett hinder för barn med diagnos inom autismspektrum kan vara deras svårighet att förstå relationer. På så sätt blir interaktion med andra barn ett interaktionsproblem. Pierangelo och Giuliani (2008) tar upp att barn med diagnos inom autismspektrum kan öva på sina sociala förmågor genom att studera de andra barnen. Då barn med diagnos inom autismspektrum har svårigheter med sociala förmågor har de svårt att ta sig in i exempelvis leken. Det medför till att barn med diagnos inom autismspektrum leker på sitt eget sätt. Barn som har diagnos inom autismspektrum fastnar gärna i en egen lek bredvid, det kan exempelvis vara när barnen ska leka med bilar så börjar barnet som har en diagnos inom autismspektrum i stället rada upp bilarna på rad. I och med leken är en naturlig väg för lära och utveckling av motoriska och emotionella förmågor behövs det stöttning i leken från förskollärarna. Lutz (2009) menar att barnet ska få den hjälp den behöver och ett stöd av förskolan där pedagogerna ska utgå från vart barnet befinner sig i sin utveckling. Vad har barnet för erfarenheter och kompetenser och hur kan förskollärarna utveckla barnet vidare. Säljö 2019; Zakai - Mashiach, Dromi och Al - Yagon (2021) tar upp frågan vilket stöd man kan ge barnet för att barnet ska kunna utvecklas vidare på egen hand. Då barn som har diagnos inom autismspektrum har rätt till att bli inkluderade i förskolans verksamhet.

2.2 Inkludering

Nutbrown och Clough (2007) skriver att under 1980-talet började man fokusera på en förskola för alla. Den svenska förskolan är en relativt unik institution genom sin ambition att anpassa verksamheten efter alla barn och deras behov. Specialpedagogisk forskning kring förskolor var utforskat under 1990 - talet, men under de senaste åren har intresset om specialpedagogik varit

betydligt större och fler forskningar om ämnets gjordes. Detta har lett till att fler barn generellt får en diagnos inom autismspektrum därav blir det fler barn i förskolan som har en diagnos inom autismspektrum. Nilholm (2006) tar upp att alla barn ska få samma grundläggande utbildning och start i livet men samtidigt ska alla institutioner såsom skola och förskola möta alla barns olika behov. Författaren påpekar att begreppet inkludering har ändrats genom åren och från ett historiskt perspektiv har förskolans arbetssätt blivit mer inkluderande. Författaren tar också upp att begreppet inkludering behöver tydliggöras så man vet innebörden av begreppet. Nordahl, Sørлие, Manger och Tveit (2007) beskriver inkludering som ett begrepp som behandlar gemenskap, kulturer och ett socialt system där alla kan känna samhörighet. Nutbrown och Clough (2007) tar upp att inkludering ska vara en norm som alla ska sträva efter. Alla barn ska ha rätt till att delta i social interaktion men utifrån deras egna förutsättningar (Nilholm 2006). Författaren tar upp begreppet "En skola för alla". Lutz (2018) menar att barn med diagnos inom autismspektrum behöver stöttning i det sociala för att känna sig inkluderad. Inkludering handlar inte bara om att vara inkluderad fysisk utan även känslomässigt (Nutbrown och Clough 2007). Nordahl, Sørлие, Manger & Tveit (2007) nämner att allt hänger på vilken uppfattning pedagogerna har om begreppet inkludering. Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson (2015) synliggör även att barnen på förskolan har en viktig roll för att alla barn ska känna känslan av inkludering och gemenskap i barngruppen. Viktiga delar i ett inkluderande arbetssätt är värderingar, uppfattningar samt skapande av attityder. Karlsudd (2021) skriver att en avgörande faktor för att uppnå verksamhetsinkludering är pedagogernas arbetssätt och värderingar. En faktor som kan påverka inkludering är de andra barnen i förskolan. Författaren skriver att inkludering som praktik är något som man i verksamheten ska sträva efter och där man anpassar verksamheten efter varje barns behov.

Nordahl, Sørлие, Manger och Tveit (2007) poängterar pedagogernas utbildning där kompetens är en viktig del för en fungerande inkluderad förskola. Nutbrown och Clough (2007) nämner i sin studie att pedagoger på förskolan tror på ett inkluderande praxis där barn med diagnos inom autismspektrum ska inkluderas med alla barn. En målsättning som förskolan arbetar för är inkludering där alla barn ska få ha rätt att känna samhörighet i gruppen (Persson 2007). Han poängterar skillnaden mellan inkludering och integrering där integrerings fokus ligger på barnet medan inkludering har fokus på barnets samhörighet till barngruppen. Karlsudd (2021) tar upp att kommunikation och social interaktion är två faktorer som påverkar att ett barn inte blir inkluderad. Allt detta kan vävas samman i leken där social interaktion uppstår samt att alla barn ska känna sig inkluderade (Pramling Samuelsson och Johansson 2007).

2.3 Social interaktion

Idag ses barns tidiga lärande som starten på ett livslångt lärande och detta framhålls av (Broström et al. 2014). Författarna menar att en avgörande faktor för lärandet är social interaktion som är en ingång till inkludering. Hos en del barn sker inte denna interaktion naturligt utan de behöver stöttning av en vuxen. Broström et al. (2014) påpekar att den vuxnes ansvar är att introducera den sociala processen och samtidigt läsa av barnen och utmana dem vidare. Förskollärares roll blir att vägleda barnen mot de gemensamma aktiviteter som sker på förskolan som exempelvis den fria leken i förskolans verksamhet. Författarna trycker på att i samspel med andra ligger kommunikationen som grund för inkludering. Hur lär sig barn och vad är det som gör att de utvecklar färdigheter och kompetenser? Säljö (2016) trycker på att i samspel med andra barn utbyter barnen kunskap, erfarenheter och färdigheter. För att lärande och utveckling ska ske i samspel med andra krävs det att barnet har sociala färdigheter. Med detta vill författarna komma in på hur viktig leken är och den sociala interaktionen som sker i den. Säljö (2016) skriver att den fria leken och sociala interaktionen som sker mellan individer är den viktigaste faktorn till lärande och utveckling. Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson (2015) synliggör andra barns roll i den sociala interaktionen där man vill skapa möjlighet till inkludering och känslan av gemenskap. Williams (2010) skriver att en faktor som har betydelse är den sociala interaktionen med jämnåriga där barnet utvecklar kognitiva färdigheter. I förskolan kan man erbjuda barnen aktiviteter och lekar där det sker social interaktion och där barnen lär sig olika värderingar och accepterar andra. Williams (2010) poängterar när barnen går in i en social interaktion, så blir barnen inte alltid accepterad direkt. I sociala interaktioner med andra barn förbättras de sociala färdigheterna och detta kan leda till att barnet får en djupare förståelse för andras perspektiv.

2.4 Fri lek

Lek och lärande är två begrepp som hör ihop och kompletterar varandra men samtidigt är det två olika fenomen. Pramling Samuelsson och Johansson (2007) tar upp att i tidigare forskning hölls begreppen lek och lärande isär men att idag är begreppen oskiljaktiga. Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson (2015) beskriver att i leken sker ett viktigt lärande och där barnen lär sig tillsammans och av varandra. Pramling Samuelsson och Johansson (2007) trycker på att leken är en viktig del av lärandet där barnen tolkar sin omvärld och vad de har upplevt. I leken utvecklas barnet individuellt och socialt där de kulturella och sociala erfarenheterna är utgångspunkterna i lärandet. Barnens lärande startas tidigt och kan ta form av olika karaktärer,

det kan alltså röra sig om att i leken utvecklar barnen tankar om delaktighet, inflytande samt rättigheter. Knutsdotter och Olofsson (2017) tar upp att det är inte enkelt för alla barn att gå in i den fria leken och ta sig an olika rollekar och använda fantasin. För att barnen ska kunna leka och ta sig an olika rollekar så måste de ha upplevt lekens tillstånd och att barnen kan förflytta sig in i leken. Vissa barn kan på mindre än en sekund gå in i den fria lekens tillstånd medan andra barn behöver mera stöttning och stimulans. Det är pedagogernas ansvar att se till att barnen känner sig trygga till att gå in i olika leksituationer. Papecek, Chai och Green (2016) tar upp att barn med en diagnos inom autismspektrum har svårigheter inom social interaktion, svårigheter med kommunikationen och stereotypa beteenden, dessa är de tre kärnområdena som kännetecknar autismspektrumtillstånd. Författarna skriver att på grund av dessa svårigheter blir det svårt för dem att anpassa sig in i den fria leken. Det som är utmärkande för autismspektrumtillstånd är de svåra sociala interaktionerna mellan människor och kommunikationen. Barn med diagnos inom autismspektrum har svårigheter med kommunikationen och de sociala interaktionerna men däremot vilken svårighetsgrad man har varierar starkt i kärnområdena. Denna omständighet kopplat till lek kommer fram i Papecek, Chai och Greens betraktelser från fallstudien 2016, sidan fyra (vår översättning från engelska).

“Logan kanske till exempel vill att kamrater ska leka med honom men bara kan kommunicera denna önskan genom att använda ljud, till exempel "vroom, vroom". Logans utveckling av lekfärdigheter och varierande intressen utvecklas fortfarande, eftersom hans sociala engagemang med kamrater ökar. Jack kräver fortfarande mer modellering och guidat deltagande för att delta i lek med kamrater.”
[Young Exceptional Children s:4)

Papecek, Chai och Green (2016) trycker på att den vuxnes stöd och uppbyggnad av miljön kan påverka barnets sociala interaktion i leken. Lek kan man säga är ett tillstånd där individen får mera energi, glädje, skratt och fokus på lekens handling. Författarna tar upp att val av leksaker kan underlätta för ett barn med en diagnos inom autismspektrum, som exempelvis kan sociala leksaker leda barnet till social interaktion. Papecek, Chai och Green (2016) menar på att vuxnas stöd i leken är bra för den sociala interaktionen. Att den vuxna tar reda på vilken lek barnet gillar och kan på så sätt locka in fler barn i just denna lek. I den fria leken interagerar barnet med sin omvärld med hjälp av leksakerna, människor och miljön. Detta blir en kombination av social interaktion och upplevelser.

3. Teoretiska utgångspunkter

I detta kapitel kommer den sociokulturella teorin, proximala utvecklingszonen samt samspelet att synliggöras.

3.1 Sociokulturellt perspektiv

Teorierna som ligger till grund för undersökningen är hämtade från det sociokulturella perspektivet där samspelet och den proximala utvecklingszonen tas upp. Nilholm (2016) skriver att inom det sociokulturella perspektivet är en av utgångspunkterna att människan är en social varelse från födelsen som främst lär sig genom det sociala samspelet som uppstår i grupper. Detta menar Nilholm (2016) ska ligga till grund för förskolans pedagogiska praktik. Säljö (2015) tar upp att den sociokulturella teorin med utgångspunkt från Vygotskijs teorier handlar om samspelet men också språkets betydelse. Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson (2015) menar att inom den sociokulturella teorin har samspelet och språket en stor påverkan när de kommer till att förstå lek och utveckling. Säljö (2015) skriver att inom den sociokulturella teorin är samverkan mellan barnen en viktig del där utveckling sker. Där barnen interagerar med varandra så lär barnen av varandra och att barnet är under en ständig utveckling. Ur ett sociokulturellt perspektiv antar man att barn behöver integreras med omvärlden för att kunna utvecklas. Strandberg (2009) skriver för att utveckling ska ske måste den först ske i samspel med andra för att sedan överföras till ett tankearbete hos barnet. Somolanji och Borovac (2020) skriver att genom social interaktion bygger individen upp sitt medvetande om världen och relationen till andra människor. Författarna skriver att i den sociala interaktionen använder barnet sig av kommunikation men att kommunikationen inte alltid behöver vara verbal utan kan uttryckas på många andra sätt.

En social interaktion som Somolanji och Borovac (2020) tar upp är exempelvis leken och den fria leken där barnet engagerar sig och skapar möjlighet till inkludering. Leken har ett brett innehåll där pedagogen får in social interaktion på ett lekfullt sätt genom att använda olika sorters kommunikation. Författarna trycker på att leken är en central aktivitet i barnens liv som främjar deras utveckling och kompetenser. Ur ett sociokulturellt perspektiv beskriver författarna att fri lek är en aktivitet där tänkandet är meningsfullt, aktivt, symboliskt, frivilligt och njutbart (Somolanji och Borovac 2020). Strandberg (2009) betonar vikten av social kompetens som han menar är allt inom samspel som sker mellan individer och är grunden till utveckling. Vygotskijs (1995) teori om de sociala relationernas betydelse är inte enbart en

metod som stöd till lärande och utveckling utan han menar att samspel är utveckling och lärande. Lindö (2009) betonar att språket utgör en viktig faktor för barnen ska utveckla det abstrakta tänkandet. Säljö (2016) betonar vikten av begreppet samspel som är i fokus när det kommer till lärandet i det sociokulturella perspektivet. Genom samspel och kommunikation mellan barnen får de utveckla kunskap och byta erfarenheter. Säljö (2016) skriver att i sociala praktiker får barnet kunskaper, färdigheter och insikter. Det borde vara uppenbart att tolkningen av en individs kompetens, även under sådana omständigheter betraktas i förhållande till situationen och de resurser som den har tillgång till. Enligt Säljö (2016) trycker Vygotskij på att människan alltid är i utveckling där man lär och utvecklas i samspel med andra. Det poängteras att människan är i ständig process med att appropriera ny information som bygger på kunskap man redan har. Människan använder sina erfarenheter och kunskaper som en väg för att kunna ta sig an ny kunskap. Detta kallas den proximala utvecklingszonen som är en teori som antar att det finns ett avstånd mellan vad man kan själv som individ och hur kan man utvecklas med hjälp av stöd från en vuxen eller andra barn med mer kompetens (Säljö 2016). Vygotskij menar att människan befinner sig alltid i olika utvecklingszoner där den har chans att utvecklas framåt med hjälp av en person som har mer kompetens än vad den själv bemästrar. Han påpekar förskolans roll i att barnet erbjuds utvecklingsmöjligheter men att det är barnet själv som är aktör i sin utveckling. Stöttning i form av kommunikativ och kognitiv koordination kan hjälpa barnet att utvecklas på egen hand men samtidigt måste barnet vara mottaglig för att utvecklas framåt. Inom det sociokulturella perspektivet skriver man om den proximala utvecklingszonen som stöttar barnet vidare i den potentiella utvecklingsnivån som barnet befinner sig i. Det man utgår ifrån den proximala utvecklingszonen är var barnen befinner sig i kunskapsnivå och hur man kan hjälpa barnet vidare till att uppnå nästa potentiella nivå (Säljö 2016). Grunden till ett lärande inom det sociokulturella perspektivet är interaktionen och samspelet mellan individer och omvärlden. Här ligger ett viktigt uppdrag för förskolläraren att möjliggöra olika samspel mellan barnen som kan skapa mening kring inkludering.

Strandberg (2009) poängterar att lägga en bra grund för barnets utveckling och lärande är det viktigt att skapa ett samspel mellan barnen. Här kommer vi in på Vygotskijs teori om de sociala relationernas betydelse där han menar att samspel är nyckeln till utveckling och lärande. Vidare menar han att det är genom de sociala samspelet som vi får vår kompetens och genom de relationer barnet skapar till andra skapar barnet samtidigt en relation till sig själv och världen.

3.1.1 Samspel

Pihlgren (2018) skriver att inom den proximala utvecklingszonen kommer begreppet samspel in där individer utvecklas i samspel med andra individer. Den proximala utvecklingszonen innebär att individen befinner sig i olika nivåer i sin utveckling och med hjälp av en mer kunnig och kompetent person kan individen bemästra ny kunskap. I samspel med andra mer kunniga personer kan barnet däremot skapa förståelse för sådant som individen inte tidigare förstått och gör på så sätt ett kognitivt språng i utvecklingen. Här behöver barn med diagnos inom autismspektrum stöd för att kunna skapa förståelse och utvecklas vidare (Lutz 2009).

I barnets samspel med andra och med omgivningen utvecklas viktiga kognitiva färdigheter där barnet utvecklas vidare. I den fria leken behöver barnet förstå andras känslor och beteenden för att inte konflikter skall uppstå i sociala interaktioner. Walker och Berthelsen (2007) refererar till Vygotskij och hur viktigt sociala interaktioner är för barnens kognitiva utveckling. Filosofen Lev Vygotskij (1995) poängterar att det som barnen gör i samspel med andra kan barnet senare bemästra på egen hand. Han syftar på att varje barn lär sig genom sociala interaktioner och att kunna erfara kunskaper och erfarenhet från andra barn. I sociala interaktioner är samspel och barnens lärande också en förutsättning till att barnet ska kunna vidareutvecklas.

4. Metod

Studiens undersökning har en kvalitativ ansats i form av skriftliga intervjuer med förskollärare i förskolan med fokus på förskollärarnas reflektioner om hur de arbetar kring inkludering. I studien behandlas det empiriska materialet som subjektiv data. Denscombe (2016) skriver att intervjuer fokuserar på självrapportering, med andra ord vad människor säger eller skriver. Intervjufrågor valdes i studien då förskollärarnas åsikter är viktiga för resultatet. Syftet med denna undersökning är att få en inblick i hur förskollärare tänker och reflekterar kring arbetet med att möjliggöra inkludering för barn med diagnos inom autismspektrum i den fria leken i förskolans verksamhet? För att analysera och undersöka detta kommer studiens forskningsfråga att leda arbetet.

- Hur arbetar förskollärarna med att möjliggöra inkludering i den fria leken för barn med en diagnos inom autismspektrum?

Undersökningen har fokuserat på hur förskollärare uppfattar och arbetar med inkludering för barn med diagnos inom autismspektrum i den fria leken på förskolan.

4.1 Urval

I studien användes ett subjektivt urval där författarna har vänt sig till enheter där dom vet att förskollärarna har erfarenheter av att arbeta med barn med diagnos inom autismspektrum. Ett subjektivt urval innebär att man har valt ut personer på grund av deras erfarenheter, kunskaper samt att personerna är relevanta för studien (Denscombe 2017). I detta fall valdes legitimerade förskollärare ut där författarna vet att de har arbetat med barn med diagnos inom autismspektrum. Det innebär att genom detta urval av grupp blev det en empiri med hög trovärdighet (Fejes och Thornberg 2019). Författarna har nått ut till 15 förskollärare där sex förskollärare har svarat på intervjufrågor och på så sätt fått information som användes till undersökningen. Författarna har nått ut till fem olika förskolor i två kommuner beroende på hur författarna bor. Fokuset på undersökningen var att ta reda på vad förskollärarna skriver om hur de arbetar med att möjliggöra inkludering i den fria leken för barn med en diagnos inom autismspektrum. Intervjuerna av förskollärarna med erfarenhet har varit relevant för vår undersökning och gjort att undersökningen blivit tillförlitlig utifrån studiens syfte.

4.2 Genomförande

Första kontakten har skett via telefonkontakt med rektorerna på förskolorna där vi berättade om vårt examensarbete och varför vi valt just dom förskolorna. Efter att rektorerna tackade ja till att medverka, skickade vi missivbrevet (Bilaga 1) och samtyckesblanketten (Bilaga 2) till rektorernas mejl. I samtyckesblanketten fick förskollärarna ange sina mejladresser dit vi sedan kunde skicka intervjufrågorna. Förskollärarna kunde tacka nej till att delta eller välja att inte svara på förfrågan trots att rektorn gav sitt samtycke. (Vetenskapsrådet 2017). Intervjufrågorna (Bilaga 3) skickades via mejl till de förskollärare som tackat ja, där de fick besvara frågorna skriftligt i lugn och ro. Intervjufrågorna belyser ämnena inkludering, fri lek, barn med diagnos inom autismspektrum, samspel och förskollärarnas erfarenheter om de olika ämnen. Intervjuerna skedde digitalt via mejl med tanke på den rådande situationen med pandemin. En av oss författare har lagrat intervjusvaren från förskollärarna på en extern hårddisk och när examensarbetet är klart och godkänt kommer allt att raderas. Författarna till studien följer HKR:s tolkning av hur material skall hanteras enligt GDPR. Datorn som informationen har lagrats på har haft en inloggningskod för att skydda materialet då integriteten är viktigt i forskningssammanhang (Fejes och Thornberg 2019).

4.2.1 Pilotstudie

Innan intervjufrågorna mejlades ut till förskollärarna som skulle delta i studien gjorde författarna en pilotstudie där dom skickade frågorna till en rektor på en förskola. Rektorn fick ta del av intervjufrågorna, inledning, syfte och problemformulering mest för att kontrollera om intervjufrågorna gav oss svar på studiens syfte. Det som påverkades genom att göra en pilotstudie var att intervjufrågorna formulerades om. Orden motivera och beskriv lades till på några av intervjufrågorna. Detta gav ett resultat där författarna fick ett bredare svar från intervjuerna.

Pilotstudie innebär att man testar sin metod, alternativt intervjufrågor som används i författarnas studie i förväg innan dom skickas ut till förskollärarna. En pilotstudie är alltid bra att göra innan man sätter i gång sin studie för att se hur den fungerar i själva praktiken. Med en pilotstudie har forskaren möjlighet till att förbättra sin studie och tänka om för att få så bra resultat som möjligt (Denscombe 2016). Ifall en pilotstudie inte hade gjorts så hade studiens empiriska resultat sett annorlunda ut och där vissa frågor kunde tolkas som ja/nej frågor. Där studiens empiriska

resultat inte hade blivit trovärdigt då författarna eventuellt inte hade fått utförliga svar på vissa frågor där det nu har lagts till att motivera och beskriv

4.3 Bearbetning av data och analys av det insamlade material

Studiens insamlade material granskades av båda författarna för att kunna se kopplingar till studiens syfte. Författarna började med att läsa igenom intervjuvaren i lugn och ro, för att sedan kunna bearbeta och diskutera svaren. Detta för att kunna återkoppla intervjuvaren till studiens frågeställning. Författarna valde att namnge resultatet under fyra kategorier från hur intervjufrågorna lyder samt att slå samman några frågor till en kategori. Detta med anledning av att några av intervjufrågorna var snarlika och där förskollärarnas svar på dessa frågor kunde slås samman.

Författarna till studien har valt att kategorisera intervjuvaren med syfte på att få en djupare inblick i förskollärarnas erfarenheter kopplat till forskningsfrågan. Kategorierna som valdes utgick ifrån intervjufrågorna i studien för att få fram relevant information. Efter det insamlade materialet har kategoriserats kunde författarna se en tydlig koppling till studiens undersökning och utifrån det sociokulturella perspektivet, samspelsteorin och den proximala utvecklingszonen. När kategorierna presenteras utgick författarna i analysdelen från de valda teoretiska utgångspunkter.

4.4 Etiska övervägande

Studien undersöker vad förskollärarna skriver om sitt arbete med att inkludera barn med en diagnos inom autismspektrum i den fria leken i förskolans verksamhet. Här har författarna förhållit sig till de fyra grundläggande principer som är informationskravet, samtyckeskravet, Konfidentialitetskravet samt nyttjandekravet (Vetenskapsrådet 2017; Denscombe 2018). Vetenskapsrådet (2017) tar upp etiska krav som forskare har men även den inriktning och genomförande som väljs ska utgå ifrån de etiska övervägande. Pedagogerna som har medverkat i undersökning fick skriva på samtyckesblanketter där de godkände sin medverkan i forskningen. Förskollärarna fick information om att i den färdiga rapporten kommer dom vara anonyma samt att den förskola de kommer ifrån kommer vara anonym. Innan samtyckesblanketten skrevs under fick pedagogerna information om vad forskningen kommer handla om och de har haft rätt att tacka nej. Förskolorna har fått information om vilka vi

författare är och att de har rätt att ta del av resultatet som vi kommit fram till. I Vetenskapsrådet (2017) lyfts det fram att som forskare ska det inte finnas några dolda motiv med sin forskning, det vill säga att man använder deltagarnas svar till något helt annat eller om som forskare medvetet anger felkällor i sin artikel.

På grund av det känsliga ämnet om att möjliggöra inkludering av barn med diagnos inom autismspektrum fick författarna överväga de etiska. Här valde författarna att använda sig av skriftliga intervjuer där förskollärarna fick möjlighet att i lugn och ro tänka igenom sina intervjusvar. Detta valdes på grund av att man inte skulle kunna ge förhastade svar som skulle kunna ses som olämpliga. Då ämnet kan beröra vissa känsliga områden var detta ett etiskt övervägande vi tog i beredskap. Författarna valde att anonymisera respondenterna till förskollärare ett, två, tre osv där etiska ställningstagande har tagit till hänsyn, på grund av att det är respondenternas personliga åsikter och upplevelser kommer fram.

4.5 Metodkritik

I den här studien har det gjorts skriftliga intervjuer av förskollärare som författarna visste hade arbetat med barn som har en diagnos inom autismspektrum. Författarna skickade ut intervjufrågorna till 15 förskollärare och fick svar från sex förskollärare. Författarna ansåg ändå att studiens empiri är trovärdig utifrån studiens frågeställning. Ett dilemma som författarna ställdes inför var att göra intervjuerna personligt på plats men här valdes de att göra intervjuerna skriftligt via mejl. Detta på grund av att underlätta för förskollärarna att i lugn och ro sitta med intervjufrågorna. Denscombe (2016) skriver att intervjuer som sker via nätet har samma trovärdighet som att man skulle genomföra intervjuer ansikte mot ansikte. En pilotstudie genomfördes för att författarna till studien ville vara säkra på att intervjufrågorna var relevanta utifrån studiens syfte och frågeställning. För att studien skulle vara mer trovärdig så hade författarna velat använda sig av en metodkombination i form av både intervjuer och observationer. Med observationen hade författarna kunnat se deras arbetssätt istället för att få det beskrivet. På grund av tidsbrist har författarna valt att inte använda sig av en metodkombination och som Denscombe (2016) påpekar att en av nackdelarna med en metodkombination är tidsåtgången. På grund av tidsbristen kände författarna att de inte fick in tillräckligt med empiriskt material. Då det var många förskollärare som kände att de inte hann med att svara på frågorna.

5. Resultat

Resultaten av intervjufrågorna i studien innehåller många liknande svar och synpunkter där de flesta förskollärarna var överens om att barn med diagnos inom autismspektrum behöver stöttning i förskolan. I svaret på en av intervjufrågorna var alla förskollärarna överens om hur viktig lekens betydelse är i förskolans verksamhet. Resterande sex frågor skiljer sig utifrån förskollärarnas erfarenhet och kunskaper. Intervjusvaren kommer att presenteras utifrån likheter men även olikheter som skiljer i förskollärarnas svar. Kategorierna som presenteras är sammankopplade med intervjusvaren och där förskollärarna är anonyma och skrivs fram som förskollärare ett, två, tre osv. Detta kommer att synliggöras i valda kategorier som är, *Lekens betydelse, Förskollärarnas erfarenheter och arbetssätt, social interaktion* samt *Svårigheter/utmaningar kring inkludering*. Författarna kunde se en koppling mellan intervjusvaren, tidigare forskning och forskningsfrågan som lyder:

- Hur arbetar förskollärarna med att möjliggöra inkludering i den fria leken för barn med en diagnos inom autismspektrum?

5.1 Lekens betydelse

Av intervjusvaren framgår det hur viktig leken är för barn. Utifrån svaren från intervjufrågan som lyder: *Hur viktig tycker ni leken är för barnen och deras utveckling? Motivera och beskriv!* har förskollärarna tryckt på ordet **viktig**. Fem av förskollärarna har tryckt på samma uppfattning att i leken så utvecklas och testar barnet sina förmågor. En av förskollärarna beskriver vikten av turtagning, språk och samarbete i leken som utvecklar barnets kompetenser. Vidare tar förskollärare två upp lekens betydelse.

Leken är viktig för barnets utveckling genom leken provar och testar barnet sina förmågor och bearbetar händelser det varit med om. Leken är ett verktyg där barnet provar olika roller och beteende för att se hur omgivningen reagerar på detta. Genom leken lär barn av varandra och finner så småningom sin egen identitet. (Förskollärare två)

Två av förskollärarna skriver att i leken prövar barnet sina erfarenheter och lär sig nya erfarenheter genom interaktion med andra. I leken tar barnet sig an omvärlden. En av förskollärarna beskriver att i leken kan vuxna lära sig att förstå barns tankar och känslor. Ett av intervjusvaren skiljer sig från resterande då förskollärare fyra skriver att i leken sker uppfostran. Förskollärare sex skriver så här om lek och detta kan kopplas till studien.

I leken formas barnets personlighet och identitetsutveckling som är sammankopplad med barnets utveckling och lärande. Barnen utvecklas socialt genom samspel med andra och känslomässigt genom att i leken kan barn uttrycka sina känslor, tankar och bepröva sina erfarenheter. Barnens sociala färdigheter tränas såsom hur man bemöter en annan människa, vilka sociala regler och koder det finns. (Förskollärare sex)

Sammanfattningsvis tar förskollärarna upp i sina intervjusvar att leken bygger mycket på social interaktion och är en aktivitet där barnen utvecklas.

5.2 Förskollärarens erfarenheter och arbetssätt

I denna kommande rubrik har två av intervjufrågorna kategoriserats ihop och dessa är: *Vilken erfarenhet har du som förskollärare att arbeta med barn med diagnos inom autismspektrum? Hur arbetar ni med att inkludera barn med diagnos inom autismspektrum i den fria leken?*

Många av förskollärarna som har svarat kände att de inte hade så bred erfarenhet av att arbeta med barn som fått en diagnos inom autismspektrum. En av förskollärare skrev att hen hade jobbat i 40 år i förskolan och hade mött många barn med en diagnos inom autismspektrum genom sina år. Hen uttrycker:

Många barn i förskoleåldern är själva lyckligt omedvetna om sin situation men omgivningen uppfattar det snabbt, detta leder till ökad risk för utanförskap, ensamhet och i värsta fall till mobbning. När barnet blir äldre skolålder och barnet mer medvetet börjar många barn få komplex och söka likasinnade på internet. Detta kan vara både positivt och negativt. (Förskollärare två)

Två av förskollärarna uttrycker sig om att de önskade få mer handledning om hur arbetet kring ett barn med autismspektrum ser ut.

Vi ska ta barnen, utgå ifrån deras utvecklingsnivå och anpassa verksamheten efter det. (Förskollärare tre)

Undervisningen ska anpassas efter barnet och barnet ska inte anpassa sig till rådande undervisning. Alltså en inkludering och inte en integrering i rådande verksamhet. (Förskollärare sex)

Förskollärare sex uttrycker att erfarenhet och kunskap har stor betydelse för att få en djupare förståelse för hur barnet kan vidareutvecklas. Förskollärare sex skriver att med all kunskap och erfarenheter har hen utvecklats till att bli en mer förstående pedagog. Förskolläraren har lärt sig

om hur man kan vara en mer stöttande och förstående pedagog för barnet med en diagnos inom autismspektrum och att det krävs förberedelser inför olika situationer som man möter under dagen. Vad kommer att hända? Vad förväntas av mig? Hur länge kommer det att fortgå? Förskollärare sex ger förslag på in- print -bilder om vad som sker under dagen på förskolan. Förskollärare tre poängterar att det är viktigt med stöttande pedagoger som hjälper barnen in i gemenskapen. En annan förskollärare tar upp att i arbetet med barn med en diagnos inom autismspektrum ligger vikten i att ge dessa barn tid och trygghet. Barn med en diagnos inom autismspektrum behöver trygghet för att kunna skapa en tillit och anknytning till pedagoger och barn.

Förskollärare sex skriver om arbetet kring hur viktigt det är att miljön och val av material är av intresse för barnet. Vikten ligger i att man utgår från barnet för att skapa lärandeprocesser där social interaktion kan ske. Det är genom att välja rätt aktivitet som intresserar barnet med en diagnos inom autismspektrum som kan pedagogen skapa en social interaktion med de andra barnen. Ett exempel kan vara: J som har diagnos inom autismspektrum tycker mycket om dinosaurier. Pedagogen ser att två pojkar leker med dinosaurier och här ser hon en möjlighet med att inkludera J i leken. En situation där pedagogen går in i leken för att stötta barnet med en diagnos inom autismspektrum till att bli inkluderad.

Alla barn vill känna sig inkluderade och att ingå i ett sammanhang och en gemenskap och detta är något som ofta. Barn med autism har ofta mer eller mindre svårt med föreställningsförmågan, kommunikationen och det sociala samspelet och behöver tränas i detta. Den fria leken är ett utmärkt tillfälle för dem att göra detta, men de behöver då stöttning av oss pedagoger på olika sätt för att ledas in i leken, tränas i sociala koder och lekregler. Även i detta är det viktigt att individanpassa upplägget för inkluderingen och utgå från barnets intressen och behov. (Förskollärare sex)

5.3 Svårigheter för barn med diagnos inom autismspektrum

Denna del utgår ifrån intervjufrågan: *Vilka svårigheter har ni upptäckt för att möjliggöra inkludering av barn med diagnos inom autismspektrum i den fria leken?*

Det som några av förskollärarna tar upp är att barn med diagnos inom autismspektrum har svårigheter med språket och då kan de få svårt att sitta med i exempelvis samlingar. Detta kan påverka att barn med diagnos inom autismspektrum får svårt med att samspela med andra barn. Förskollärare tre lyfter är att som pedagog kan man använda sig av TAKK för att exempelvis stötta barn med en diagnos inom autismspektrum med språket.

Förskollärare två tar upp att barn med diagnos inom autismspektrum behöver tid för att bygga upp relationer och tillit till andra människor. Här kan det bli jobbigt för barn med diagnos inom autismspektrum när det kommer in nya människor i förskolans verksamhet som exempelvis vikarier. Två av förskollärarna trycker på de stora barngrupperna då de känner att de inte räcker till som pedagog. Då det är många barn på förskolan upplever förskollärare att det är svårt att räkna till så man ska som pedagog kunna se lärandeprocesser samtidigt som man ska lösa konflikter som kan uppstå. Utöver det ska man ta hand om barn som behöver extra stöd och resurs. Den andra förskolläraren tar upp att hen känner sig otillräcklig för att kunna finnas där för alla barnen som behöver stöttning. Hen tar upp att det krävs tid för att stötta ett barn på rätt sätt in i leken utan att ta över leken.

Barnet ska känna sig motiverad att leka med de andra barnen och här kan vi vuxna spela en stor roll tror jag. Vi pedagoger ska hjälpa barnen in i den fria leken, stötta och förklara men utan att på något sätt "ta över" innehållet i leken. (Förskollärare sex)

5.4 Social interaktion och möjlighet till inkludering

I kommande rubrik har tre av intervjufrågorna kategoriserats ihop och dem är: *Vilka utmaningar upplever ni i att få andra barn att inkludera barn med diagnos inom autismspektrum i den fria leken? Hur uppfattar ni att samspelet med andra barn fungerar för barn med diagnos inom autismspektrum? Motivera! & Är det något annat du vill lyfta fram kring inkludering, samspel, fri lek, autismspektrum?*

Förskollärare tre skriver att det är viktigt att ha ett bra klimat i barngruppen där man påtalar att alla är lika värda och att alla ska bli inkluderade. Hen upplever inte att barn med en diagnos inom autismspektrum har några svårigheter med att känna sig inkluderade.

Allas lika värde och att olikheter är en tillgång i gruppen. (Förskollärare 3).

Samtidigt så ska man inte glömma det som förskollärare två tar upp, att varje enskild individ har sin egen problematik. Att som pedagog behöver man utgå från barnets bästa och vart de befinner sig för att kunna möjliggöra samspel med andra barn.

Det är mycket varierande hur samspelet fungerar då varje barn är unikt och varje barngrupp är unik och hur stora svårigheter barnet i fråga har. (Förskollärare sex)

Förskollärare sex skriver att hen har upplevt att barnet med diagnos inom autismspektrum ofta misstolkas och blir exkluderad av de andra barnen, mycket på grund av dess kommunikationssvårigheter. Förskollärare tre skriver att barn med diagnos inom autismspektrum har speciella beteenden där de kan bli missuppfattade av andra barn. Förskollärare ett tar upp att språket är en väsentlig roll i samspelet med de andra barnen. Hen tar upp att barn med diagnos inom autismspektrum använder kroppsspråket för att göra sig förstådd. Detta kan påverka att barn exkluderar barn med diagnos inom autismspektrum i exempelvis den fria leken.

5.5 Sammanfattning av resultatanalysen

Studiens resultat analyseras utifrån den sociokulturella teorin, där författarna lyfter samspel och den proximala utvecklingszonen. Den sociokulturella teorin utgår från barns lärande som sker i ett samspel med andra barn men också att barn lär av varandra. Studiens empiriska resultat har analyserats utifrån förskollärarnas reflektioner om det valda ämnet. Studiens teori synliggörs i intervju svaren med koppling till tidigare forskning, syfte och frågeställningen som lyder: *Hur arbetar förskollärarna med att möjliggöra inkludering i den fria leken för barn med en diagnos inom autismspektrum?*

Utifrån denna forskningsfråga kan vi se en röd tråd till förskollärarnas reflektioner där olika åsikter och erfarenheter kopplas in till betydelsen av inkludering av barn med diagnos inom autismspektrum i verksamhetens fria lek. Förskollärarna som deltog i studien var eniga om att leken är viktig för alla barn där dom utvecklas och testar sina förmågor. Detta kan hänvisas till den teoretiska delen om Vygotskijs tankar om hur viktigt samspelet och kommunikationen är för barnets lärande och utveckling. Där det poängteras att leken är en central aktivitet i barnens liv som främjar deras utveckling och kompetens. Förskollärarna tog upp hur språket har en inverkan på hur leken fungerar och att det kan bli missförstånd och uppstå konflikter, där barnet med diagnos inom autismspektrum kan bli exkluderad utifrån sina kommunikationssvårigheter. En av förskollärarna tog däremot upp att barn med diagnos inom autismspektrum kan använda sig av kroppsspråket för att göra sig förstådd. Detta kan ha förståelse i hur viktig den stöttande pedagogen är för barn med diagnos inom autismspektrum. Här kan den sociokulturella teorin användas genom att påvisa hur viktigt samspelet mellan barnen är.

Förskollärarna beskrev olika arbetssätt och sina erfarenheter av hur de möjliggör inkludering av barn som har diagnos inom autismspektrum. Något som författarna kunde se i intervjusvaren var att alla förskollärarna var eniga om var hur viktigt samspelet är för lekens betydelse. Detta kan kopplas ihop till Vygotskijs tankar till hur viktig samspelet mellan barnen är där även samspel blir synlig, där man trycker på vikten av att samspel med andra utvecklar barnets kognitiva färdigheter. Förskollärarna höll med om att stöttning krävs för barn med diagnos inom autismspektrum och att man ska utgå från var de befinner sig i sin utveckling. Här lyfter förskollärarna upp att genom att finnas med i leken kunde det lättare ske en social interaktion mellan barnen. Något som kan synliggöras i analysen av studiens resultat är hur viktig den sociala interaktionen mellan barnen är, för att alla barnen ska få möjlighet till att känna sig inkluderad.

Det som några förskollärare påpekade var att de känner sig otillräckliga på grund av för stora barngrupper. Att som förskollärare hinner man inte vara den stöttande pedagogen samtidigt som man ska se lärandeprocesser och utveckla barnet vidare. Här ligger ett viktigt uppdrag för förskolläraren att möjliggöra olika samspel mellan barnen. Här tänker författarna att genom att skapa möjligheter till inkludering gäller det att hitta varje barns styrka och intresse. Genom det har man som pedagog lättare att möjliggöra inkludering av barn med diagnos inom autismspektrum i verksamhetens fria lek. Att man tänker på det som en av förskollärarna tog upp i intervjusvaren, där man som pedagog arbetar med att hitta intressen och styrkor hos barn med diagnos inom autismspektrum för att möjliggöra inkludering. Såsom i exemplet under rubriken 5.2 som handlar om J som har ett stort intresse för dinosaurier. Här skapar pedagogerna en lust för barnet till att vilja vara inkluderad och samspela med andra barn.

Ett bekymmer som förskollärarna upplever är att det tar tid för ett barn med diagnos inom autismspektrum att känna tillit och skapa en bra anknytning till andra. Tolkningen är att det blir en svårighet att skapa sociala interaktioner med andra. Då anknytning och trygghet är en viktig del för barnet till att känna sig inkluderad och vara med i gemenskapen. Detta är en avgörande faktor för att barn med diagnos inom autismspektrum ska vidareutvecklas. Detta kan bidra till att barn med diagnos inom autismspektrum har svårt att skapa anknytning till andra människor.

6. Diskussion

I kommande kapitel kommer diskussionen att vara strukturerad utifrån underrubriker där författarna väver samman empirin, teoretiska utgångspunkter samt frågeställningen.

6.1 Om barn med diagnos inom autismspektrum

I förskolan ska förskollärarna arbeta efter Skolverkets läroplan där det anges att alla barn ska få sina behov tillgodosedda och respekterade (Skolverket 2018:12) I studiens resultatdel kan detta synliggöras, detta genom att förskollärarna skapar möjlighet till inkludering och att det behövs särskilt stöd i verksamheten för att barnet med diagnos inom autismspektrum ska kunna vidareutvecklas. Resultat visar att förskollärarna var överens om att det behövs stöttande pedagoger som hjälper barnen in i gemenskapen. Här arbetar förskollärarna med stöd från den proximala utvecklingszonen där man alltid ska se barnet under en kunskapsutveckling och att kunskapen approprieras genom samspel med andra. Då barn med diagnos har svårigheter med det sociala samspelet ser vi vikten av att förskollärarna agerar stödjande i sin pedagogiska yrkesroll. Detta är i linje med Lutz (2009) forskning som visar att barnet med diagnos inom autismspektrum behöver stöttning av pedagogerna för att utvecklas och få den hjälp som behövs. Förskollärarna upplevde dock att de inte alltid kunde vara stöttande på grund av de stora barngrupperna. Ytterligare en sak de tog upp var att barn med diagnos inom autismspektrum har svårigheter med anknytning och samspel därav svårt i mötet med nya personer som till exempel vikarier. Svårigheten med anknytning och samspel kan skapa problem kring inkludering och kan bero på deras svårigheter med känslomässig närhet. Svårigheter för barn inom autismspektrum med samspel och kommunikation på förskolan är något som styrks av resultat som redovisas av Papecek, Chai och Green (2016).

Vidare tar specialpedagogiska skolmyndigheten (2021) upp att alla barn som har en diagnos inom autismspektrum inte automatiskt har samma svårigheter. Det innebär att pedagogen får utgå ifrån att varje barn är unikt och därför anpassa verksamheten efter individen och inte efter diagnosen (Papecek, Chai och Green 2016). Detta är något som speglas i resultatet då några av förskollärarna är eniga om att alla barn är unika individer. De utgår från barnets kunskap och erfarenhet och kan förklaras med stöd av teorin om den proximala utvecklingszonen för att utveckla barnet vidare. Förskollärarna som deltog i studien hade inte så bred erfarenhet av att arbeta med barn som fått en diagnos inom autismspektrum. Detta är något som författarna tror kommer förändras i framtiden då allt fler barn kommer att få en autismsdiagnos i förskoleåldern.

Stöd för antagandet finns genom tidigare forskning av Zakai - Mashiach, Dromi och Al - Yagon (2021) som betonar att det redan har skett en ökning av barn i förskoleålder som får diagnos inom autismspektrum.

6.2 Om inkludering

Inkludering är idag ett begrepp som utgår ifrån att verksamheten ska anpassa sig efter varje individ (Nilholm 2006). I förskolans verksamhet har förskollärarna ett viktigt uppdrag där verksamheten ska anpassas efter varje enskilt barn (Skolverket 2018). Persson (2007) tar upp att ett mål som förskolan ska sträva efter är att alla barn ska ha rätten till inkludering och känna samhörighet. Detta kunde även utläsas i studiens resultat där en av förskollärarna poängterar hur viktigt det är för att barnen ska känna sig inkluderad i gemenskapen. En fråga som då kan ställas är hur förskollärarna arbetar med att möjliggöra inkludering i verksamhetens fria lek. Det framkommer i resultatet att förskollärarna arbetar med att inkludera barn genom att låta dem vara med i den fria leken. Det är dock svårt att veta i vilken utsträckningen barnen känner sig känslomässigt inkluderade i leken.

Säljö (2016) lyfter de sociokulturella begreppen samspel och kommunikation som centrala aspekter kopplade till inkludering. Här menar författarna att pedagogen har en viktig uppgift att fylla, det vill säga hjälpa barnen in i gemenskapen. Nutbrown och Clough (2007) trycker på att inkludering inte bara handlar om att man ska vara med i gemenskapen fysiskt, utan man ska även känna sig känslomässigt inkluderad. En av förskollärarna upplevde att ett barn med diagnos inom autismspektrum inte hade svårigheter med att känna sig inkluderad i barngruppen. Författarna ifrågasätter hur förskolläraren kan vara säker på det, har barnet själv berättat det för förskolläraren eller hur kan förskolläraren uppleva det. Fanns det några specifika händelser eller tillfällen på förskolan där förskolläraren upplevde att barnet med diagnos inom autismspektrum var inkluderad i verksamheten? Det som författarna ifrågasätter är hens ordval "känna sig inkluderad i gemenskapen", där man kan undra ifall förskolläraren enbart har utgått ifrån hur förskolläraren upplever situationen eller om barnet har berättat det för förskolläraren.

Nilholm (2006) poängterar att förskoleverksamheten måste se mångfalden av barns olikheter som en tillgång, vilket även förs fram i Barnkonventionen där alla barn är lika värda och har samma rättigheter (SFS 2018:1197). Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson (2015) argumenterar för att skapandet av attityder är en viktig av ett inkluderande arbetssätt. Det är inte bara pedagogerna som har rollen i att alla barnen ska känna sig inkluderade i verksamheten,

utan även barnen har en viktig roll. Karlsudd (2021) poängterar en faktor för inkludering är pedagogernas värderingar och arbetssätt. Detta kunde synliggöras i intervju svaren där de flesta förskollärarna strävar efter en inkluderande miljö. Här trycker Nilholm (2006) på begreppet "En skola för alla". Den problematik som vi författare tolkar och som kan göra begreppet inkludering svårt i förskolans verksamhet är om pedagogerna tolkar begreppet olika och arbetar på olika sätt.

6.3 Om social interaktion

I en social interaktion sker ett samspel mellan barnen där de utvecklas med andra i sin omgivning (Pihlgren 2018). Lutz (2009) tar upp att ett barn med diagnos inom autismspektrum gynnas av att vara med andra barn då deras självbild kan ändras utifrån det de ser och upplever. Säljö (2016) poängterar att om barn ska utveckla sin kompetens behöver barnet utveckla detta tillsammans med en annan som har högre kompetensnivå än sig själv. Walker och Berthelsen (2007) hänvisar till Vygotskij och den sociokulturella teori där han poängterar vikten med sociala interaktioner för att kunna få del av andras erfarenheter och göra delar av dessa till sina egna. I resultatdelen framkommer det att barn är unika och har olika svårigheter och att stöttning behövs i sociala interaktioner med andra. Detta kan kopplas till Broström et al. (2014) som skriver att en del barn sker inte den sociala interaktionen naturligt utan att det behövs stöttning av en vuxen.

6.4 Om fri lek

Litteraturöversikten visar på hur stor betydelse leken har för att barn ska lära sig och utvecklas framåt (Skolverket 2018). Denna uppfattning bekräftas också genom förskollärarnas svar i studiens enkät där alla förskollärare var eniga om vikten av leken i förskolan. I resultatet poängteras det att i leken lär sig barnen av varandra och det är där de tar sig an sin omvärld. Somolanji och Borovac (2020) skriver att fri lek inom sociokulturellt perspektiv är en aktivitet som är njutbar, aktivt, frivilligt och där tänkandet är meningsfullt. Pramling Samuelsson och Johansson (2007) ser leken som en viktig del i lärandet och att det är i leken som varje enskilt barn utvecklas individuellt och socialt. Här ligger de sociala och kulturella erfarenheterna som utgångspunkt i barnens lärande. Det som vi författare har konstaterat under studiens undersökning är att begreppen lek och lärande hör ihop och kompletterar varandra (Pramling Samuelsson och Johansson 2007).

Studiens syfte var att undersöka *Hur arbetar förskollärarna med att möjliggöra inkludering i den fria leken för barn med en diagnos inom autismspektrum?* Resultatet visar att leken är en viktig komponent där alla var överens om att barn med diagnos inom autismspektrum behöver stöttning i den fria leken. Detta är en sak som Papecek, Chai och Green (2016) trycker på att den vuxnes stöd påverkar barnets sociala interaktion i leken. Författarna tar också upp att lek är ett tillstånd där barnet får glädje, skratt och energi. Somolanji och Borovac (2020) påpekar att leken är bred där man får in social interaktion genom ett lekfullt sätt som främjar barnets utveckling och kompetenser. Här tänker författarna till studien att det läggs vikt i att den fria leken kan vara fri och att förskollärarnas uppgift blir att ge barnen stöttning utan att påverka för mycket. En viktig roll i leken är det samspel som sker mellan barnen och känslan av att känna sig inkluderad (Knuttdotter Olofsson 2017). Här tänker vi som författare att den fria är den lek som pågår i förskolan utanför de styrda aktiviteterna som finns inbyggda i rutinerna i förskolan. I den fria leken är det barnen som styr medan man kan finnas med som en stöttande pedagog.

“För barn är det lek i sig som är viktigt. I lek får barnen möjlighet att imitera, fantisera och bearbeta intryck. På så sätt kan de bilda sig en uppfattning om sig själva och andra människor. Lek stimulerar fantasi och inlevelse. Lek kan också utmana och stimulera barnens motorik, kommunikation, samarbete och problemlösning samt förmåga att tänka i bilder och symboler. Därför är det viktigt att ge barnen tid, rum och ro att hitta på lekar, experimentera och uppleva” (Skolverket, 2018:8.)

Papecek, Chai och Green (2016) synliggör att det är viktigt för förskollärarna att ha kunskap om att barn med diagnos inom autismspektrum har svårigheter i kommunikationen och sociala interaktioner. Detta är något som alla förskollärare bör skaffa sig kunskap kring.

Referenser

- Broström, S. et al. (2014). Preschool teacher's views on children's learning: an international perspective. *Early Child Development and care*: vol 185, No 5, September 2014, ss. 824 - 847, DOI: 10.1080/03004430.2014.958483
- Boglund, H. (2015). *Att leva och lära med barn med autism*. SKL International
- Denscombe, M.(2016). *Forskningshandboken. För småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. 3 upplagan. Lund: Studentlitteratur
- Dillner, M & Löfgren, A. (2013). *Rätt att leka! Hur barn med autism kan erövra leken hemma, i förskolan och i skolan*. Printon, Estland: Pavus Utbildning
- Fejes, A & Thornberg, R. (2019). *Handbok i kvalitativ Analys*. Stockholm: Liber.
- Hjärnfonden (2021). *Autism*. Hjärnfonden. Tillgänglig: [Autism | Hjärnfonden \(hjarnfonden.se\)](https://www.hjarnfonden.se)
- Karlsudd, P. (2021). Promoting Diversity and Belonging: Preschool Staff's Perspective on Inclusive Factors in the Swedish Preschool. *Education Science*, Linnaeus University: Växjö. Vol 11, No 3, Mars 2021, ss. 19, DOI: 10.3390/educsci11030104
- Knutsdotter Olofsson, B. (2003). *I lekens värld*. Stockholm. Liber
- Knutsdotter Olofsson, B. (2017). *Den fria lekens pedagogik. Teori och praktik om fantasileken*. Red. Larsén, M. Stockholm: Liber
- Lindö, R. (2009). *Det tidiga språkbudet*. Studentlitteratur: Lund.
- Lutz, K. (2018). *Specialpedagogiska aspekter på förskola och hem: möte med det som inte anses lagom*. Stockholm: Liber
- Nilholm, B. (2006). *Inkludering av elever "i behov av särskilt stöd" - Vad betyder det och vad vet vi?* Stockholm: Myndigheten för skolutveckling
- Nordahl, T. Sørli, M-A. Manger, T & Tveit, A. (2007). *Att möta beteendeproblem bland barn och ungdomar. – Teoretiska och praktiska perspektiv*. Stockholm: Liber.

Nutbrown, C. & Clough, P. (2007). Inclusion and exclusion in the early years: conversations with European educators. *European journal of special need education*. Vol 19, No 3, Februari 2007, ss. 301 - 315, DOI: 10.1080/0885625042000262479

Papacek, A. Chai, Z & Green, K. (2016). Play and social interaction strategies for young children with autism spectrum disorder in inclusive preschool settings. *Young Exceptional Children*. Vol 19. No 3, September 2016, ss. 3 - 17, DOI: 10.1177/1096250615576802

Persson, B. (2007). *Elevers olikheter och specialpedagogisk kunskap*. Stockholm: Liber

Pierangelo, R & Giuliani, G. A. (2008). Teaching students with autism spectrum disorders. Thousand Oaks, Ca: Corwin Press.

Pihlgren, A - S (2017). *Undervisning i förskolan: att skapa lärande undervisningsmiljöer. Första utgåvan*. Stockholm: Natur & Kultur

Pramling Samuelsson, I & Asplund Carlsson, M. (2015). *Det lekande lärande barnet: i en utvecklingspedagogisk teori*.

Pramling Samuelsson, I & Johansson, E. (2007). Play and learning - inseparable dimensions in preschool practice. *Early Development and care*. Vol. 176, No 1, Januari 2007, ss. 47 - 65, DOI: 10.1080/0300443042000302654

Skolverket (2018). *Läroplan för förskolan Lpfö 98: reviderad 2018*. Stockholm: Skolverket. <https://www.skolverket.se/download/18.6bfaca41169863e6a65d5aa/1553968116077/pdf4001.pdf>

Specialpedagogiska skolmyndigheten (2021). *Autismspektrumtillstånd (AST)*. Stockholm: Utbildningsdepartementet <https://www.spsm.se/funktionsnedsattningar/neuropsykiatriska-funktionsnedsattningar-npf/autismspektrum--tillstand-ast/>

Somolanji Tokić, I & Borovac, T. (2020). Children's symbolic play during the transition to school. *International Journal of Early Years Education*. Vol. 28, No 3, Augusti 2020, ss. 232 - 245. DOI: 10.1080/09669760.2020.1814210

Strandberg, L. (2006). *Vygotskij i praktiken – bland plugghästar och fuskklappar*. Stockholm: Nordstedts akademiska förlag.

Svenska Uneskorådet (2006). *Salamanca deklARATIONEN och Salamanca +10*. Stockholm: Svenska Uneskorådet.

Säljö, R. (2011). Kontext och mänskliga samspel. Ett sociokulturellt perspektiv på lärande. *Utbildning och demokrati 2011*, Vol 20, No 3, Januari 2011, ss, 67 - 82, DOI: 10.48059/uod.v20i3.958

Säljö, R. (2015). *Lärande: en introduktion till perspektiv och metaforer*. Gleerups Utbildning AB

Säljö, R. (2016). *Lärande i praktiken ett sociokulturellt perspektiv*. Lund: Studentlitteratur.

United Nations Children's Fund (UNICEF). 2018. *Barnkonventionen: FN:s konvention om barnets rättigheter*. Stockholm: UNICEF. <https://unicef.se/barnkonventionen/las-texten#full>

Vetenskapsrådet. (2017). *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet. [God forskningssed \(vr.se\)](https://www.vr.se/god-forskningssed)

Vygotskij, L. (1995). *Fantasi och kreativitet*. Daidalos

Walker, S., & Berthelsen, D. (2008). Children with autism Disorder in Early Childhood Education Program: A social Constructivist perspective on Inclusion. *International Journal of Early Childhood 2008*, Vol 40, Januari 2008, ss, 33 -51, DOI: 10.1007/BF03168362

Williams, P. (2010). Preschool Routines, Peer Learning and Participation. *Scandinavian Journal of Educational Research 2001*, Vol 45, No 4, September 2010, ss 317 - 339, DOI: 10.1080/00313830120096743

Zakai - Mashiach, M., Dromi, E. & Al - Yagon, M. (2021). Social Inclusion of Preschool Children With ASD: The Role of Typical Peers. *The Journal of Special Education 2021*, Vol. 55(1), June 2021, ss. 13 - 22, DOI: 10.1177/0022466920926132

Bilagor

Bilaga 1 – Missivbrev med tillhörande samtyckesblankett

Information om deltagande i en studie av Förskollärares pedagogiska arbete för att inkludera barn med diagnos inom autismspektrum i den fria leken med försäkran om samtycke.

Är du som förskollärare intresserad av att delta i studien?

Vi vill uppmärksamma dig om att ditt deltagande är frivilligt och att du har rätt att avbryta ditt deltagande när som helst.

Vi är två studenter som heter Sara Johansson och Carina Holmberg och studerar till förskollärare vid Högskolan Kristianstad. Det har nu blivit tid för oss att påbörja vårt examensarbete där vi valt att undersöka vad förskollärare säger om hur de inkluderar barn inom autismspektrum i den fria leken och hur deras arbete kring det ser ut. I vårt examensarbete hoppas vi kunna få en uppfattning om hur förskolor arbetar med att inkludera barn inom autismspektrum. Och på detta sätt vill vi ge andra inom förskolan kunskap om hur barn inom autismspektrum kan bli inkluderade i den fria leken på förskolan.

Vid ert medgivande att delta innebär att du som legitimerad förskollärare medverkar i vår studie genom att svara på frågor som handlar om vår undersökning. Genomförandet av studien kommer att ske i form av intervjufrågor som skickas via mejl till dig som förskollärare.

Detta tillvägagångssätt har vi valt på grund av den rådande pandemin och även att ni ska få besvara frågorna i lugn och ro. Du kommer ha vecka 39 – 40 på dig att svara på intervjufrågorna. Vi beräknar att frågorna tar ca 30 minuter att besvara. Frågorna kommer att beröra hur ni arbetar kring att inkludera barn som har fått diagnos inom autismspektrum i den fria leken.

Studien kommer att registreras på Högskolan i Kristianstad där Högskolan följer dataskyddsförordningen (GDPR). Det innebär att vi skyddar personuppgifter och enbart tar in sådana uppgifter som behövs för att sparas ner på en data som kommer att vara lösenordskyddade. Informationen kommer att behandlas konfidentiellt och dina svar kommer vara anonymiserad i rapporten. Enligt Högskolan Kristianstads riktlinjer kommer det insamlade materialet att förstöras efter att studien är godkänd och slutfört.

Du får gärna ta del av vårt examensarbete, bara hör av dig till någon av oss studenter så skickar vi arbetet när det har blivit godkänt.

Vi önskar besked om ditt samtycke under v.40

Du är välkommen med frågor och funderingar våra kontaktuppgifter är:

Carina Holmberg Mail: [carina.holmberg 0075@stud.hkr.se](mailto:carina.holmberg0075@stud.hkr.se)

Sara Johansson Mail: sara.johansson0227@stud.hkr.se

Vår handledare i examensarbetet är Sara Lenninger och nås på Sara.Lenninger@hkr.se

.....

Bilaga 2 Samtycke till deltagande i studien

Förskollärares pedagogiska arbete för att inkludera barn med diagnos inom autismspektrum i den fria leken

JA, jag har läst informationen och samtycker till att delta i studien

.....

Din mejladress

Datum

.....

Deltagarens Namnteckning

.....

Namnförtydligande

Bilaga 3 - Intervjufrågor

- Hur viktig tycker ni leken är för barnen och deras utveckling? Motivera och beskriv!
- Vilken erfarenhet har du som förskollärare att arbeta med barn med diagnos inom autismspektrum?
- Hur arbetar ni med att inkludera barn med diagnos inom autismspektrum i den fria leken? Motivera och beskriv!
- Vilka svårigheter har ni upptäckt för att möjliggöra inkludering av barn med diagnos inom autismspektrum i den fria leken?
- Vilka utmaningar upplever ni i att få andra barn att inkludera barn med diagnos inom autismspektrum i den fria leken?
- Hur uppfattar ni att samspelet med andra barn fungerar för barn med diagnos inom autismspektrum? Motivera!
- Är det något annat du vill lyfta fram kring inkludering, samspel, fri lek, autismspektrum?